

Çeviri Makale/Translate
KUR'ÂN-I KERÎM'İN EDEBÎ TASVİRLERİNİ BİÇİMLENDİREN ESTETİK TERİMLER
ÜZERİNE
ON THE AESTHETIC TERMS THAT SHAPE THE LITERARY DESCRIPTIONS OF
THE HOLY QURAN

AHMET DERVİŞ MÜEZZİN

[Dr. Öğretim Üyesi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Mütercim Tercümanlık (Arapça) ABD .
Faculty Member, PhD, Ondokuz Mayıs University,
Department of Translation and Interpreting in Arabic
moazan.ahmad@gmail.com
https://orcid.org/ 0000-0002-8702-6371]

Çeviren/Translated by
RECEP ÇELİK

[Dr. Öğrencisi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Arap Dili ve Belagatı ABD .
Dr. Student, Ondokuz Mayıs University Faculty of Divinity,
Department of Arabic Language and Rhetoric
recepcelik8080@hotmail.com
https://orcid.org/ 0000-0002-5099-1231]

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types: Çeviri Makale / Translate

Geliş Tarihi / Received: 2 Şubat/February 2021

Kabul Tarihi / Accepted: 10 Mart/March 2021

Yayın Tarihi / Published: 10 Nisan/April 2021

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Mart/March

Yıl / Year: 2021 *Sayı – Issue:* 11 *Sayfa / Pages:* 103-116.

Atıf/Cite as: Müezzın, Ahmet Derviş. “Kur'ân-ı Kerîm'in Edebî Tasvirlerini Biçimlendiren Estetik Terimler Üzerine. Trc. Recep Çelik - On the Aesthetic Terms That Shape the Literary Descriptions of the Holy Quran. Trans. Recep Çelik”. *İslam Bilimleri Araştırmaları Dergisi- Journal of Islamic Sciences Researches* 11 (Mart-March 2021): 103-116.

İntihal/Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and scanned via plagiarism software. <http://www.islambilimleri.com>

Copyright © Published by Journal of Islamic Sciences Researches, Samsun, Turkey. All rights reserved.

KUR'ÂN-I KERÎM'İN EDEBÎ TASVİRLERİNİ BİÇİMLENDİREN ESTETİK TERİMLER ÜZERİNE

Öz: Sanatsal biçimlendirmenin, Kur'ân'ın edebî alanında özel ve eşsiz bir konumu bulunduğu açıktır. Denilebilir ki bu biçimlendirme, tutarlılık yönünden söylem ve anlamda beden bulmuştur. Bu biçim, okuyucunun zihninde somut bir canlılığa, sezi ve görkeme dönüşmesinin yanı sıra dil aracılığı ile yapılan bu sunum türünün biçim ve çeşitliliği ile kendini göstermektedir. İşte burada sistematığın içine gizlenmiş retorik ifadelerin Kur'ân'ın semantiğinde meydana getirdiği estetik terimlerin sunumu önem arz etmektedir. Bu araştırmanın amacı, estetik ifadelerin Kur'ân-ı Kerim'in ayetlerinde meydana getirdiği edebî tasvirlerin analitik sunumunu ortaya koymaya çalışmaktır. Diğer bir yönüyle de Kur'ân'ın semantik retoriği ve sözün semantiğe dönüşmesindeki eşsizliğine değinilecektir. Özetle Kur'ân-ı Kerim'in edebî tasvirlerine değinirken, sanatsal biçime, ve bazı ayetlerden ortaya çıkan terimlerin analiz, izah ve sonucuna gidilecektir. Bu analizi yaparken çözümlemeci yorumu esas alıp bir kısım psikolojik olgu ve duyarlılıkları da izah etmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Arapça, Retorik, Kur'ân-ı Kerim, İcâz, Tasvir.

On the Aesthetic Terms That Shape The Literary Descriptions of the Holy Quran

Abstract: The artistic formulation has a special and unique position in the literary field of the Quran. It can be said that this formation has come into being in terms of consistency in discourse and sense. In addition to the transformation of this form into a concrete vitality, intuition and splendour in the reader's mind, the form and diversity of this type of presentation through language manifests itself. Here, the presentation of rhetorical expressions concealed within the systematics and aesthetic terms created in the semantics of the Quran is important. This research aims to try to reveal the analytical presentation of the literary descriptions, that aesthetic expressions create, in some verses of the Quran. In other words, how the intersection has an effect on the centre of thought and the uniqueness of the Quran's semantic rhetoric and the transformation of words into semantics will be discussed. To sum up, while touching on to the literary descriptions of the Quran, the artistic form will be taken, and from there to the analysis, explanation and conclusion of the terms that emerge from some verses. While doing this analysis, we tried to explain some psychological facts and sensitivities, based on the analytical interpretation.

Keywords: Arabic, Rhetoric, The Holy Quran, Inimitability (Ijaz), Depiction.

Giriş

Hiç şüphesiz Kur'ân-ı Kerim bir Allah kelâmıdır. Kur'ân-ı Kerim, nazmının belâgat ve icâzı ile bütün araplara meydan okumuş, kendisinin bir benzerini getirmeleri hususunda onlara şöyle seslenmiştir: "Eğer kulumuza (Muhammed'e) indirdiğimiz (Kur'ân) hakkında şüphede iseniz, haydi onun benzeri bir sûre getirin." Ancak onlar, cevapsız kalmış ve buna güçleri yetmemiştir. Bunun sebebi; Kur'ân-ı Kerim'in belâgat modellerine (retorik üslup) ulaşmak için lafzının ahengi, sözünün tatlılığı, cümlelerdeki söz, dizim, ritim, hakikat, mecâz, somutlaştırma, kişiselleştirme, sunum, performans, hayal-kurgu ve duygusallık gücü gibi üsluplarının çeşitliliğidir.

Kur'ân-ı Kerim'in hayatını değiştirdiklerinden biri de Hz. Ömer (ra.) efendimiz olmuştur. Rivayetlere göre dinlediği Kur'ân-ı Kerim onu etkileyerek İslam ve tevhide çağırmıştır. O, Habbab'ın okuduğu sayfaların başını okuduğunda Said'i (eniştesi) çekiştirmiş ve (kız kardeşi) Fatıma'yı yaralamıştı. Ancak o, Allah (cc.) gönlünü İslam'a açtıktan sonra "bu kelimeler ne cömert ve ne güzel bir şey" demiş ve sonrasında Allah Rasûlüne (sav.) giderek müslüman olduğunu ilan etmiştir.

Velid b. Mugira, ayetleri bizzat Rasulullahın (sav.) mübarek ağzından dinleyip Kur'ân-ı Kerim'in tesir ve beyanına şahit olduktan sonra hidayetten yüz çevirmiş ve şöyle demiştir: "Ben bu ayetler için ne diyebilirim? Allah'a yemin olsun ki sizden hiç kimse benim kadar şiir ve aruzu, kaside ve cin şiirlerini bilmez. Bu ayetler, gerçekten bunlardan hiç birine benzemiyor. Andolsun ki; bu sözlerde farklı bir tat ve zerafet var. Bu söz, alta kalanları ezer ve üstün gelir, ona üstün gelecek bir şey yoktur." Velid b. Mugira'nın bu sözlerine karşılık Ebu cehl, "bu sözler hakkındaki gerçek kanaatini söyleyene kadar kavmin senden razı değildir" deyince Velid b. Mugira, biraz düşündükten sonra "bu Kur'ân etkili bir sihirdir, kişiyle ailesi ve kabilesinin arasını böldüğünü görmüyor musunuz" dedi. Bunun üzerine Hz. Allah (cc.) onun hakkında ayet indirmiştir.

Böylece küfür hikayesi, Kur'ân'ın sihrinin ikrarı hususunda iman hikayesi ile kesişmiş oldu. Bu dönemdeki kuvvetli iki şahsiyet beraberce bu ikrar üzerinde birleşmişlerdir. Kur'ân-ı Kerim, dinî kudsiyeti itibariyle zaman ve mekanın sınırlarını geçmiş, sanatsal manzaraların kaynağı ve cevherî özelliklerinde benzersiz olduğu için nesilleri ve çağları aşmıştır. İşte bu kitap, Allah'ın (cc) peygamberi Hz. Muhammed'e (sav) vahiy ile indirdiği kelimelerdir.

Kur'ân-ı Kerim'in icazına dayanan güzel görünümünün izahında araştırmacıların ve belâgat alimlerinin büyük bir rolü vardır. Onlar, bu işi mükemmel bir şekilde yerine getirmişlerdir. Çünkü onlar Kur'ân-ı Kerim'in sanatsal tarafına samimi bir şekilde eğilmişlerdir. Ancak kendilerini lafız ve mana etrafındaki kısırlar meseleleri ile meşgul etmişlerdir. Onlardan bazıları, belâgat kaidelerine fazla dalmışlar ve böylece genel manadaki uyum ve güzelliği bozmuşlar veya meseleyi taksimatlarla boğmuşlardır. Bu sebeplerden dolayı bu çalışmada Kur'ân-ı Kerim'in bu hususa dair örnekler ve ayetlerin anlamsal düzenine uyan yönlerine kadar retorik düzeninin iyi incelenerek her iki tarafla alakalı bilgi aktarımı gerektiğinden Kur'ân-ı Kerim'in genel itibariyle sanatsal özelliklerini ve güzelliklerini ortaya koymak üzere bazı Kur'ânî örnekler seçilmiştir.

Araştırma Metodolojisi

Bu bölümde sanatsal örnekleri tanıtır ve ardından Kur'ân-ı Kerim'deki teknik örneklerden bahsetmeye çalışacağız. Sonra Kur'ân-ı Kerim'in bazı ayetlerini tahlile başlamak üzere önce önemli bazı terimler arzedilecektir. Bu çalışmanın hedefi Kur'ân-ı Kerim'in analizi esnasındaki bazı ayetlerinin sanatsal özelliklerini ortaya koymaktır. Yine bu çalışmanın amacı; Kur'ân'ı okuyan kişinin kalbinde nasıl bir tesir bıraktığını, bir taraftan nazımın belâgat ve icazını diğer taraftan lafzın mana ile uyumunu göstermektir. Biz, bu çalışmada betimlemeye dayanan tahlil yöntemini takip ettik. Bu tahlil esnasında insana ait bazı psikolojik olgular ve tepkiler üzerinde durduk.

1. Edebî Tasvire Giriş

Edebî tasvir, yenilenen anlamları ile edebi, eleştirel ve retorik eserlerin sınırlarını anlamaya yönelik adımlar atmaktadır. Ancak bu adımlar, kendi üzerindeki bulutlar ve fırtınalar hakim duruma gelinceye kadar bazı araştırmalara göre farklılık göstererek ortaya çıkarılması açısından farklı tadı olan bir tablo gibi olmuştur.

Edebî tasvir terimini tanımlama sorunu, geçmişte ve günümüzde araştırmacıları meşgul eden en önemli konulardan biri olmaya devam etmektedir. Modern edebiyat ve eleştiri alanlarında sıkça bahsedilen belki de en önemli terimlerden biri, Avrupa'da XIX. yüzyılın sonu ve XX. yüzyılın başında ortaya çıkmış olan yeni "suret" kavramıdır. Bu terim, eleştirel ve retorik çalışmalarda yeni ve önemli terimlerden biridir ve bu terimin edebiyat, felsefe ve insan bilgisi teorisi ile doğrudan ilgisi vardır. Bu çalışmamızın amacı da onun dilbilimsel ve deyimsel anlamını ve bazı âlimlerin geçmişte ve günümüzde bu konudaki görüşlerini kısaca ortaya çıkarılmasıdır.

Arapçada imge, şekil ve biçimin de dahil olduğu birçok anlamı ihtiva eden "Suret" kelimesi (صَوْرَة) kökünden türemiştir. İbni Esir'e (ö. 1239) göre: Suret, Arapların kelimelerinde bir şeyin gerçekliği, görünüşü ve karakteristiği anlamında kullanılır. İşin sureti şöyle şöyledir derken "şekli" manasında kullanılır. Bir şeyin sureti şöyle şöyledir derken de onun "sıfatı-karakteri" anlamı kastedilir.

Dil ve edebiyat terimleri sözlüklerinde "Suret" kelimesi şöyle tarif edilmiştir: "Bir şeyi akıl ve zihinde hayal etmektir. Bir şeyin sureti ise, o şeyin soyut mahiyetidir." Yine aynı sözlüklerde edebî suretin anlamı ise şiir veya düzyazı dilinde kullanılan kelimelerin alıcı tarafın zihninde fikir, görüntü, his ve hayaller gibi şeylerin canlanmasıdır. Bazen bunlar, en özel gerçeklikte hakikate tekabül eden sabit aktarılmış fikirler, gerçeği ilham eden diğer ritmik, belağî (retorik) ve bediî türler, yapısal farmülasyonlar, çeşitli dil ve teknik usuller gibi unsurlardan meydana gelen resim ve tabloları işaret eden güzellik sanatına eşdeğer bir şeydir.

Dil ve edebiyatla alakalı anlam, kompozisyonda alıcının mesuliyetindeki hayali bir biçimdir ve alıcının hayal gücüyle o duyguyu hareket ettirerek ona bu yeni oluşumu vermek için hayalindeki görüntünün soyut formunu resmeder.

Doğrudan bir duyudan veya herhangi bir organın duyu ile iletişiminden kaynaklanan his duygusuyla ilgili olan edebî suret (imge) ve sanatsal suret arasında büyük bir benzerlik vardır. Bu, nesnelerin renklerinin, şekillerinin, hacimlerinin ve boyutlarının görme yoluyla algılanması gibi durumlarının duyular tarafından anlaşılması veya düşünülmesi anlamına gelir. Bu etkileşim neticesinde alıcı konumundaki kişi, duygu ve algısını kullanarak forum oluşturur.

Bu suret/imge terimi Batı'da ortaya çıkmış olup sürekli gelişmektedir. Bununla beraber Arapların bu terimi hiç kullanmadıkları anlamına gelmemekte, aksine eleştirel retorik düşüncenin başlangıcında bu terimi önemsedikleri anlaşılmaktadır. Bu terimin kökleri bilimsel gelişmenin gidişatına göre kısa zamanda Batı kültürü ile karışınca bu terimin bir araştırmacıdan diğerine göre farklı birçok anlamları oluşmuştur.

Aynı zamanda eski eleştirmenlerin bildirdiklerine göre onlar da bu terimi, dinî amaçlarını ifade etmede sureti (imge) benimseyen Kur'ân üslubuyla ve öğünüp hiç vazgeçmedikleri Arap şiiri üzerine yaptıkları çalışmalarıyla analiz ederek işlevlerini açıklamışlardır.

Câhız (ö. 255), şiirin bir sanat ve kurgu türü olduğunu söylerken eski belâgat alimlerinden surete (imge) ilk dikkat çeken kişi olmuştur. Ancak tasvir kavramını kelime ve anlamı bir arada bulunduran lügavî anlamla ilişkilendirdiğinde yeni bir şey anlaşılmamıştır. Câhız, tenkit ve belâgat çalışmalarını belli bir özgünlük ve yaratıcılık içerisinde Kur'ân-ı Kerim ve arabî literatür etrafında gerçekleştirmiştir. Ancak bu esnada bazı tolere edilemez fikir ve hevesleri benimsemiş olabilir. Bununla beraber o, şiiri tarif ederken bu manaların genel ve özel olarak herkese ait olduğunu ve o manaların yapısal bütünlüğünün ancak suretlerinin tamamlanmasıyla oluşacağını ve şiirin, içindeki iyi işlenişi, duygulara ve yaratıcı dokuya yakınlığı nedeniyle bu imgelerin en iyisi olduğunu belirtmiştir.

Kudame b. Cafer (ö. 337), madde ve suret (imge) arasındaki ayrıma odaklanmış, ancak yeni bir suret kavramı da sunmamıştır. Rummâni (ö. 386) Kur'ân istiâresi ve benzetmeler üzerindeki uygulamalarıyla suret kavramını biraz geliştirmiştir. Ondan sonra Askerî (ö. 385) gelerek bu terimin görsel suret olarak anlamlandırılmasına odaklanmış ve güzelliğini Kur'ân'dan aldığını savunmuştur.

Fakat belâgat alimlerine göre imge kavramına dikkatlice bakarsak, hepsini aynı görüşte oldukları görülecektir. Bu görüş, kelime ile anlamın ayrı şeyler olduğu ve Cürcanî (ö. 471) gelene kadar suret kavramının manaya değil de biçime ait olduğu görüşüdür. Cürcanî, suret kavramını formlara koyma ve dizme manalarıyla irtibatlandırarak kelime ile anlam arasındaki ayrım konusundaki kafa karışıklığını ortadan kaldırmış oldu. O, sözün kalitesinin anlamına değil, dizimindeki belâgatına ve formülasyonunun kalitesine bağlı olduğunu söylemiştir.

Cürcanî'ye göre kelime kombinasyonlarında amaç, sadece kelimeleri telaffuz ederken tekrarlamak değil, daha çok çağrışımlarını uyumlu hale getirmek ve anlamlarını akla uygun bir şekilde birleştirmektir. Ve sistemin durumu birlikte ele alınarak formülasyon, yazma, açıklama, nakşetme gibi unsurlara ve tasvir için amaçlanan her şeye eşdeğer bir dizim olduğu kanıtlandıktan sonra, bütün bunlarla sadece telaffuzda bir dizi seslendirme amaçlandığı nasıl düşünülebilir?

Cürcânî'den sonra onun benimsediği tasvir, temsil ve hayal gücü gibi aynı terimleri kullanarak el-Zemahşerî (ö. 538) gelmiştir. Daha sonra suret kavramını bazı benzetme ve istiâreler olarak anlamlandıran belâgat alimlerine göre bu kavramın manasının yavaş yavaş daralmasına kadar suret kavramının görsellik anlamında kullanıldığını ısrarla savunan İbnü'l Esir (ö. 637) gelmiştir.

Bu hızlı araştırma esnasında eski alimlerin suret kavramının bütüncül bakıştan tamamen uzak olan cüzî bir anlam taşıdığı sonucunu çıkarabiliriz. Ayrıca araştırmacı Jaber Asfour, eski alimlerin suret kavramının iki tarafı olduğuna işaret ettiklerini söylemiştir. Birinci taraf, suretin teşbih, istiâre, mecâz ve kinâye gibi belâgat türü özellikleridir. İkincisi ise manayı oluşturan sezgisel özelliği ile suretin bütün özelliklerine dayanan taraftır.

Çağdaş alimlere göre sanatsal betimlemeye gelince, bunların anlamları farklı ve bir mısraya dayanan eski cüzî anlamın ötesine geçerek tüm şiiri kapsamaktadır. Kısmî tasvir, tüm yönleriyle fikir elde etmek için kasidede gelişip yükselmiştir. Ve bu anlamda resim, eski alimlerin bakışından daha çeşitli ve kapsamlı hale gelmiştir. Ancak çağdaş eleştirmenler çalışmalarını şiirsel tasvir ile sınırlandırmış ve verdikleri hükümleri edebî eleştiriden

türetmişlerdir. Ve Kur'ân-ı Kerim'de Sanatsal Tasvir adlı kitabında Seyyid Kutub dışında hiçbir alim Kur'ân'daki sanatsal tasvire dikkat çekmemiştir.

Sonuç olarak sanatsal tasvirin, tanım, diyalog, hayal, görselleştirme, hareket, düzen ve benzerlerini içeren özel araçlar kullanılarak alıcının dünyasından farklı bir şekilde edebî eserin ortaya konulması gerekmektedir. Edebî tasvir kavramı da kişiselleştirme, benzeşme, somutlaştırma gibi özelliklerden yardım alarak aynı enstrümanlara dayandırılabilir. Eski konseptte baktığımızda, onu bir yandan anlamların hissî tasvirine, diğer yandan istiârelere, benzetmelere, kinâye ve mecâza bağlı olduğunu görürüz. Böylece bu sözcükler ve anlamları, sanatsal tasvirlerin oluşması için birbirini tamamlamış olmaktadır.

Son zamanlarda sanatsal tasvir kavramı, hissî, vicdanî ve sezgisel ifadelerin yanı sıra belâgat araçlarını da kullanmakta ve sadece belâgat kısmını içermeyip, duygu, hayal gücü, üslup ve dil unsurlarına kadar uzanmaktadır.

Sanatsal tasvir tanımına gelince, yazarın hayal gücünde çizdiği hayal edilen anlam ile teşbih, mecâz, istiâre ve kinâye yoluyla yazılarında kullandığı büyüleyici ifadeler arasında var olan ilişkinin, duygu ve hayal gücünden sonra sözcük, anlam ve sanatsal imgeler yoluyla geldiğini ve alıcının zihninde sanatsal tasvirler dönüşmesidir. Bu imgeyi oluşturan en önemli unsurlar, beyan ilmindeki belâgat üsluplarının, hayal gücü ve duygusu ile birlikte kişiselleştirme (aktarma) ve sanatsal somutlaştırmadır.

Tasvir iki kısma ayrılır: ilki teşbih, istiâre, kinâye ve mecâz gibi retorik araçları içeren kısmî bir tasvirdir; ikincisi ise duyuşsal algılar altında neler olduğunu ve hayal gücü, duygu, tanı ve somutlaştırma vb. gibi hislerle etkileşimde olduğunu gösteren küllî tasvirdir.

2. Kur'ân-ı Kerim'deki Edebî Tasvir

Kur'ân-ı Kerim'deki edebî tasvir, okurun hayal gücünden geçen ve ifadesinin incelik ve ihtişamıyla duygularına dokunan canlı bir resim gibi olması için kelimelerin ve anlamların gücü ve birbirleriyle bütünlük içinde somutlaşan özel bir forma ve harika bir varlığa sahiptir. Yine bu imgelerdeki dilin bireyler ve toplumlar üzerinde etkisi vardır. Çünkü dil, toplumun fertlerini birbirlerine bağlayan ve onların gelişmesiyle gelişen sosyal bir sistemdir. Yine dil, bu görüntülerin okuyucunun zihninde nasıl oluştuğunu gösteren temel bir araçtır.

Dil, biçim ve tonlarını dil araçları olan kompozisyon, ifade, ritim, hakikat, mecâz, somutlaştırma, tanı, sunum, performans, hayal gücü ve duygudaki çeşitlilikleri aracılığıyla gerçekleştirdiklerine göre, belâgat tarzlarına, üslup ve dilsel formülasyonlara kadar bir çok hususta değişkenlik gösterir.

Kur'ân tasvirleri, sanatçının oluşturduğu estetikte, dinî, îcazî ve sanatsal güzelliğe dayalı tasvirlerle insanı inşa etmeye ve yaşamı korumaya yönelik yeni bir vizyon taşıdığı için biz de bu çalışmada genel tasvir ile kısmî tasvir arasını birleştirmiş olduk.

İnsan tasvirlerine gelince, onlar güzel ile çirkin arasında bir karışım olabilir. Böyle olduğu için Kur'ân-ı Kerim, dini amaçlarının ifadesinde Arap dilinin tasvire ait enerjisini bitirebilir. Bu nedenle bu tasvirlerin çoğu, bizim de tanık olacağımız şekilde canlı, hareketli, duygu ve etkileşimlerle doludur. Ayrıca fasih olan Arap dili eski bir dil olduğu ve kelime hazinesi açısından zengin olduğu için kendisinde bir çok özellikleri barındırır da ancak Kur'ân'ın edebî tasviri karşısında çaresiz kalmaktadır.

Geçmişteki alimler, tasvirin güzelliğini tam kuşatmadan küçük bir kısmını ortaya çıkarmışlardır. Çağdaş alimlerin, edebî tasvir etrafındaki eleştiri çalışmaları olgunluk kazanmadıkça yerinde sayacakları varsayıyordu. Ancak bu tasvir çalışmalarını onlardan pek azı yaptığı için Abdusselam el-Râgib'in işaret ettiği gibi bu çalışmalar eksik ve şiirle sınırlı bir halde kalmıştı. Ancak Seyyid Kutub'un Kur'ân-ı Kerim'de Edebî Tasvir kitabı ise bundan müstesnadır.

Seyyid Kutub, teşri' ayetleri dışında tüm Kur'ân üslûbunun tasvire dayandığına ve bu yöntemin ayet ve nazmın îcâzının sırrı olduğunu belirtmektedir. Bu tasvir de mümin ve kâfir üzerinde etkili olur, gönülleri kaplar, ardında tatlılık ve zevk bırakır. O, sanatsal uyumdan bahsederken basit tasvir ile genel tasviri birbiriyle buluşturmakta ve bu uyumun bağlamın genel atmosferi ve ayetlerin ritmik ve sanatsal çerçevesi aracılığıyla olduğunu düşünmekte ve bu etkiyi canlı sahnelerle tasvir etmektedir. Yine o, Kuran'daki edebî tasvir analizinde yeni bir yaklaşım geliştirmiş ve kitabında belirttiği gibi tercih ve analizlerinde bazı yenilikler uygulamıştır.

Bu araştırmada Kur'ân-ı Kerim'deki edebî sanat olgusunu genel tasvir ve kısmî tasvire dayalı bir metod ile analiz edeceğiz. Okuyucunun bu tasviri anlamasını kolaylaştırmak için bazı terimlere ve bunların tanımlarına değineceğiz. Ele aldığımız bu çalışmamın son seviye ya da mutlak gerçek olduğunu iddia edemeyiz. Çünkü bu tasvir değerlendirmesi zevke dayanan bir iş olup, ilk amacı Kur'ân metnindeki yerini tespit ederek ve estetiğini ön plana çıkararak analiz etmektir; yoksa faydasız ve kompleks hale getirmek değildir. Çünkü bu edebî tasvir, zıt görüşlerin çok olması sebebiyle ikinci bir kişi tarafından farklı bir bakış açısıyla farklı görülebilir.

3. Kur'ân-ı Kerim'deki Edebî Tasvire Ait Bazı Terimler

3.1. Sanatsal İfade Tasviri:

Bu tasvir, benzetme, istiâre, kinâye ve mecâz gibi belâgat alimlerinin kabul ettiği ifade tarzlarına dayanan bir şekildir.

3.1.1. Benzetme Şekli

Benzetme, bir konunun diğeriyle ortak olmasına dayanmaktadır. Benzetme anlamı, iki sınır arasındaki ilişkiye göre şekillenen bir mana olduğu söylenebilir. Bu yüzden "Said bir aslan gibidir" denildiğinde, bu teşbihle Said'in şeklen bir aslan gibi olduğu değil, daha çok aslan türüne hulul etmiş (girmiş) olduğunu ve arslandaki cesaret anlamını kazandığını kastedilmektedir. Bu ortak nokta, vechi şebihin hazfı veya zikriyle beraber gizli veya aşıkâr olsun teşbih edatının bulunmadığı bir manada ortaya çıkar.

Bu benzetme -Nusrat Abdurrahman'ın da işaret ettiği gibi- esasen analogiye dayalı bir düşünce olduğu için edebî tasvirin özü durumundadır. İmru'l-Kays'ın şiirlerinde yaklaşık 200 sanatsal görünüm ve 70 edebî tasvir ve yaklaşık 200 teşbih örneği vardır. Züheyr b. Ebû Sülmâ'nın şiirlerinde 150 teşbih örneği bulunmaktadır. Nâbiga ez-Zübyânî'nin divanında da bu sayılara yakın teşbih örnekleri bulunmaktadır.

Benzetme sanatı, bir manzarayı belirgin ve güzel bir şekilde ortaya çıkarabilen belâgat biçimlerinden biridir. Ve o, yalnızca aralarındaki gerçek bir ilişki barındıran bir şeyin başka bir şeyle olan ilgisini ortaya çıkarmakla kalmaz, daha ziyade bu ilişkiyle bağlantısı olmayan şeyler

arasında da karşılaştırmalar yapmaya yönelik duygusal bir benzetmedir. Kişide bulunan his duygusu, suret göstergelerinin ve metindeki ortaya çıkan öğelerin tek ifadesidir.

3.1.2. İstiâre Şekli

İstiâreden maksat, istiâreye dayalı her bir surettir. Bu terim, kendisinden aktarılan anlam ile içinde kullanıldığı anlam arasındaki benzer ilişki nedeniyle konulduğu mananın dışında kullanılır. Bu kullanım da orijinal anlamın kastedilmesine mani olan bir anlam karinesiyle birlikte olmasına dayanır. İstiârede asıl olan, teşbihin iki tarafından birinin bulunduğu, vechi şebeh veya teşbih edatının hazfedildiği teşbihtir (teşbîh-i belîğ). Ancak bu teşbih, kendisinde edavatın hazfedilmediği teşbihten daha iyidir.

İstiâre şekli, sanatsal yapısı ve biçimi ile edebî metne zarafet ve güzellik katarak karşılaştırma ve ayrımlar üzerinden değil, farklı dünyalar arasında birlik, harmanlama ve yakınlaşma yoluyla edebî şekli ortaya çıkarmaya çalışır. Çünkü o farklı enerjileri ve dağılık şeyleri zihinde toplamaya vesiledir. Bütün bunlar tutum ve güdülerini etkilemek ve onları zihne daha iyi yaklaştırmak için yapılmaktadır.

3.1.3. Kinâye Şekli

Kinâye şekli, kinayenin kendisi üzerine bina edildiği suretlerdir. Cürcanî'nin tanımında belirttiği gibi "konuşmacının bir manayı dildeki orijinal anlamı ile değil de manalarından herhangi birisini ispat etmek istemesidir." Bu mana, kelimenin var olan anlamlarının bir benzerini ve bir sonraki anlamını ortaya çıkarır, böylece ona işaret eder ve onu delili haline getirir, "felanın kılıcının bağı uzundur" örneği gibi. Bu misalde kastedilen mana felanın boyunun uzunluğudur. Kinâye cümlesinin güzelliklerinden biri de anlamı yerine getirirken kısa sözlere dayanması ve sıfatın delilli bir biçimde bir şeyi vurgulamasıdır.

3.1.4. Mecâz Şekli

Mecâz şekli, kelimeyi yorumlamak amacıyla vaz olunduğu yerden aktarırken mecâzî manaya dayandırılan her surettir. Belâgat alimleri bu konuda çok şey söylemişlerdir. Mecâzın mecaz ismiyle meşhur olması, istiâre ve temsilden dolaydır. Ancak temsil, istiâre olarak gelirse mecâza dönüşür.

3.2. Görsel Şekil

Görsel şekil, ilk etapta şekilleri sonrasında boyutları, hacimleri, mesafeleri, renkleri, ve görme duyusuyla algılanan her şeyi gösteren sanatsal bir oluşum anlamına gelir. Görsel şekil şu kısımlara ayrılır.

3.2.1. Hareketli Görsel Şekil

Hareketli görsel şekil, tüm parçalarında ve oluşmasında harekete dayanan, gücünü uzantılarından ve ardışık tekrarlarından almaktadır. Daha sonrasında bütünsel ve hareketli bir görüntü olarak ortaya çıkan, güzelliği ve düşündürdüğü resim ile alıcıyı (mütelakkî) cezbeden ve onu sonuna kadar kendisine bağlayan görüntüdür.

Dr. Nusret Abdurrahman, hareketli görsel şekli duygusal deneyim ve incelikleri ifade edilebilecek sanatsal yeteneklere ve estetik değerlere sahip olan bir güç olarak tanımlamaktadır. Hareketli görsel şekilde, güzelliği ve canlılığıyla herkes tarafından görüldüğü için tasvir edilen her şey hareket ediyor gibi canlılık kazanır.

3.2.2. Hareketsiz Görsel Şekil

Hareketsiz görsel şekil, parçalarında görme duyusuna bağlı olan surettir. Ancak o, hareketten yoksun ya da kendisinde hareket arzu edilmeyen bir şeydir. Bu tasvir, bizim için genellikle görsel duyunun algıladığı hayalî bir suret çizer ve farklı boyutlarında gerçek görüntüye yakın bir hal alır.

3.2.3. Renkli Görsel Şekil

Bu tasvir, detaylarında renge dayanan her tasviri ifade etmektedir. Bu tasvir, benzetme ve istiârenin estetiğini ortaya çıkarmak için ideal bir araçtır. Çünkü tasvir, ruhların genellikle ilgisini çeken parlak ve taze bir görüntü sunar sonrasında renklerin kullanımı bu görüntüyü farklı kılar. Renkler kendi içinde durum, tutum ve duygu bildiren bazı anlamlar taşır. Mesela kırmızı renk sevgi ve gücü gösterirken yeşil renk rahatlık, mutluluk, güven ve diğer çağrışımları ifade eder. Görüntülerle kaynaşan renkler, izleyiciye oluşumlarında canlılık, renklerinde görsellik sağlar ve parlaklık ile canlılık gibi estetik unsurlarla dolu bir resim görünümü kazanır.

3.3. Zihinsel Suret

Fahreddin er-Râzi (ö. 1210), kelimelerin şekillerinin (çağrıştırdığı görünüm) zihne yerleştiğini belirtmiştir. Bunun delilinin bir sözcüğün zihindeki görüntüsünün kelimelerin değişmesiyle birlikte değiştiği gerçeğiyle tespit etmiştir. Mesela; uzaktan bir karaltı görüp ağaç olduğu düşünülse ona ağaç denir. Eğer at olduğu düşünülürse ona at denir. Ancak o karaltının bir insan olduğu anlaşılırsa ona insan adı verilir. Bu nedenle bir kelimenin isimlendirilmesi haricte değil de zihindeki çağrışımlarıyla ilgili olduğu anlaşılır. Bu da anlamlandırmanın harice değil; zihne ait bir husus olduğunu göstermektedir.

Arap mirası, dil ve görsel arasında bir kaynaştırma/kombinasyon yaparak bunları birbirine yaklaştırmaktadır. Bu nedenle örneğin “feres” kelimesi bu hayvanın görünüşünü, şekil ve hareketini tasvir eder. Aynı şekilde feres kelimesi herhangi bir fiile dayandırıldığında atı ve ona binen özneyi kamil/bütünleşik bir biçimde gösteren bir cümleye ulaşılmış olur. Zihinsel suret, zihnin bir olay hakkında hayal gücünde sakladığı şeyin bir ifadesi olabilir, çünkü hayal kelimesinin eski çağrışımları, halihazırda zihinsel suret dediğimiz şeyi anlatır. Yani hayal gücüne sahip olmak değil de bizzat hayal etmek anlamında kullanılır. Buradan, zihinsel görüntülemenin kaynağının hayal gücü olduğu ve araçlarının da düşünce ve akıl olduğu sonucuna varılmaktadır.

3.4. Kıssalardaki Edebî Tasvir

Öncelikle kıssalardaki edebî tasvirin farklı şekillerde ortaya çıktığını bilmeliyiz. Bunlar, sunum, duygu ve heyecanın canlandırılması kişilik karakterleridir. Bunlar birbirlerinden ayrı şeyler değildir, ancak bunlardan birisi bazı durumlarda kendisini gösterir, bazen de başka iki özellikte görünür ve onun adını alır. Bir kıssanın amacı ya dinî olur, ya da sosyal bir olguyu ortaya çıkarmak veya bir problemi ortaya koyup onu çözmeye çalışmak için olabilir ve böylece kıssa, kabullenme ve başkasına arz etmede alıcı için daha uygun hale gelir.

Kıssada bir karakteri tasvir etmek tamamen sanatsal bir özelliktir. Bu özellik, dini, sosyal durumu ve benzeri şeyleri hedefleyebilir. Karakter tasviri, daha sonra özel dokunuşlarla tasvir ettiği şeyi belirgin hale getirmek için bütün değer ve özellikleriyle insan modellerini sonsuz

özelliqli bir varlık konumuna yükseltir. Bu özellikler, her toplum ve asırdaki bireylerin inkar edemeyeceği biçimde bütün insanlığa ait olan görünümeler olarak kabul edilir.

3.5. Hissi Rol veya Kişiselleştirme

Kişişelleştirme, eski belâgat kitaplarında bahsedilmeyen bir terimdir. Ancak bunun, edebiyat sanatına güven duygusu veren ve varlığı his ve duygu alışverişiyle kişilere dönüştüren yazarlar ve şairler tarafından yaygın olarak kullanılan bir sanat olduğu görülmektedir.

Hissi rol ve kişiselleştirme ile kastedilen şey, algılanan cansız nesnelere insan özelliklerinin nispet edilmesidir. Yüce Allah'ın (cc.) buyurduğu gibi: "Ve nefes aldığı zaman sabaha yemin olsun". Ayetteki ifadeler emanet verilen ve içi rahatlatan sessiz yaşamın nefes aldığını size hayal ettirir, ardından onunla beraber sen de nefes alırsın böylelikle yeryüzü ve gökyüzündeki canlıların faaliyetleri başlar. Böylece kişiselleştirme sanatı, insanî nitelikleri somut ve soyut olan her şeye aktarma araçlarından biri haline gelmiş olur.

3.6. Nesnelleştirme ve Somutlaştırma Sanatı

Pek çok ressam, sanat çalışmalarını icra ederken hayallerinde belirli görünümeleri olan cisimlere belirli şekiller vermek suretiyle soyut nesnelere anlamaya çalışır. Örneğin adalet terazi şeklini, kuvvete yumruklu bir elin şeklini, tehlikeye kafatası şeklini, hüznü de ağlayan bir göz şeklini vermektedir. Bütün bunların hedefi, edebî tasvir şablonlarından biriyle soyut şeyler üzerinde duygusal görünümeler yaratarak ve aklî olan şeyleri fiziksel şeylere benzeterak bize bir durum somutlaştırması yapmaktır.

Tecsim kelimesi cisim kelimesinden türetilmiş olup her iki ifade birbirleriyle yakın anlam ilişkisi içerisinde bulunmaktadır. Kendisiyle ne kastedildiğine gelince; fiziksel veya duygusal bir formda beş duyu tarafından algılanmayan soyut anlamı göstermek veya fikre bir vücut vermek anlamına gelir. Örneğin, somut olmayan bir çalışmayı somutlaştırma veya kişiselleştirme yoluyla somut bir madde haline getirmek ya da Allah'ın (cc.) katında emanet olarak bulunan bir yerden teslim alıp başka bir yere teslim etmek gibi. Hz. Allah'ın (cc.) günahların somutlaştırılması hakkında "Onlar günahlarını sırtlarına yüklenmiş bir haldedirler, dikkat edin, yüklendikleri vebal ne ağır!" buyurması gibi. Dolayısıyla, buradaki soyut olan şey, algılanabilen ve elle tutulabilen bir şeye dönüşmektedir.

Öyleyse, görüntünün getirdiği hareket türüne dikkat etmeliyiz, çünkü görüntü, herkesin hayatının nabzının attığı şey ya da vicdanının içinde gizlediği yaşamıdır ki, biz buna duygusal hayal gücü diyoruz. Ancak, soyut manaların somutlaşmasını kapsayan ve onları genel olarak nesnelere veya elle tutulur hale getirmeye, nesnelleştirme-somutlaştırma diyoruz. Ancak kişiselleştirme ve nesnelleştirmenin yararı, alıcıdaki hayal gücü dairesini genişletmeye ve onu haber alanından hayal gücü vasıtasıyla görünüm alanına aktarmaya dayanır. Böylece alıcı gerekli coşku durumunda metni okuduğunda hayal gücü ve akıl yardımıyla onu parçalarına ayırır.

4. Bazı Kur'ân-ı Kerim Âyetlerinin Tahlili

1. "Allah'ın (cc.) rahmetinin izlerine bir bak: Toprağa ölümünün ardından nasıl can veriyor."

Bu ayette istiâreden kısmi bir tablo vardır. Cenab-ı Hakkın bir istiâre olarak yeryüzündekilerin büyümesine onu diriltme; kuraklık ve kuruluğuna ise ölüm ile adlandırdığı görülmektedir. Kuraklığı ölümle ifade etmiştir çünkü bitkinin yaşam desteği yağmur ve su

iledir. Aynı şekilde kişiselleştirme yoluyla bütünsel bir tablo da farkedilmektedir. Buradaki toprak, yaşamında ve ölümünde bir insan gibi olup sonra yeryüzünün su ve yağmurla canlanması ve kuruduktan sonra bitkileri yeniden çıkarma tablosu, tamamen yüce Allah'ın (cc.) aynı şekilde insan ölümlerini diriltip var etmesine benzemektedir. Yüce Allah (cc.) burada diriliş ve kıyametin anlamını zihinlere yaklaştırmıştır. Çünkü O (cc.) her şeye kadirdir ve her şeyin yaratıcısıdır.

2. “Bir karınca şöyle dedi: Ey karıncalar! yuvalarınıza girin; aman, Süleyman ve ordusu farkına varmadan sizi ezmesin, onun bu sözünden dolayı Süleyman (as.) neşeyle gülümsedi.”

Bu ayet, alim ve müfessirlerin işaret ettiği gibi farklı türden konuşmaları bir araya getirmiştir. Bu farklı türlerden birisi kinevî tablo (bir yerde zamir, Süleyman'da hususilik askerlerinde de umumilik kullanılması) ve diğerleridir. Bu tablo, Süleyman (as.) ile karınca arasındaki diyalogu hareketli görsel haline getiren figüratif bir konuşma niteliği taşıyan kısmi bir tablodur. Aynı zamanda bu tablo, en küçük detayları fark ettiğimiz canlı bir çekimin önündeymiş gibi hareketli görsel demek olan kapsamlı bir tablodur. O karıncanın arkadaşlarına konuşması, onlara rehberlik etmesi ve Süleyman (as.)'ın ona gülümsemesi zihinde oluşan sahnelerdir.

Karınca, kendi kavmine akıllı varlıklara konuşur gibi hitap etmiş *بيوتكم* veya *جورككم* yerine “*مساكنكم*” lafzını kullanmıştır. Çünkü karıncalar hareket halinde olduklarından hareketin zıddı sükun olduğu için bu anlamı çağrıştıran *مسكن* kelimesini tercih etmiştir. Yine her karıncanın bildiği kendine mahsus ikamet yerleri olduğu için *المساكن* ve *الجور* dememiş, bunların yerine *مساكنكم* ifadesini kullanmıştır. Bu da güzelliği ve etkisiyle tabloya canlılık kazandırmıştır.

Yine ayetteki karıncanın sözlerinden cüzî bir istiâre yapılmıştır. Ayette, üzerine basmak suretiyle kırılıp parçalanan bir camla karşı karşıyaymışız gibi bir durum anlatılmaktadır. Parçalanma genellikle cam, kemik ve kuru bir nesnede olduğu için, modern bilim adamları karıncaların gövde yapısının cam üretiminde de kullanılan büyük miktarda silikondan oluştuğunu dolayısıyla buradaki parçalanmanın kırılma ve çatlamaya bir işaret olabileceğini söylemişlerdir. Bu da Kur'ân'ın i'câz ve belâgatının gücünü göstermektedir.

3. “Olacak bu ya, evinde bulunduğu kadın onun nefsinden murat almak istedi, kapıları iyice kilitledi ve: haydi, gelsene! dedi. Yusuf hiç tereddüt etmeden: Böyle bir şey yapmaktan Allah'a sığırım. O, benim efendimdir. O bana güzel bir mevki verdi ve bana çok iyi davrandı. Doğrusu bunu kötüye kullananlar asla kurtuluşa eremezler dedi.”

“Kadın ona sahip olmayı kesinlikle kafaya koymuştu ve zihni hep onunla meşguldü. Eğer Rabbinin kesin delilini görmeseydi Yusuf da onu arzulamıştı. Ancak biz, kötülüğü ve her türlü hayasızlığı Yusuf'tan uzak tutalım diye ona delilimizi gösterip kalbine sebât verdik. Çünkü o, bütün gönlüyle Allah'a güdümlü/kilitli, samimi ve tertemiz kullarımızdan biriydi.”

Âyet-i Kerîme, sunduğu anlatı tasviriyle, Allah'ın peygamberi Yusuf (as.) tarafından temsil edilen saygın bir insan modelini çağrıştıran en harika ayetlerden biridir. Dahası, Kur'ân'ın bu model aracılığıyla karakterleri farklılıklarla dolu temsili bir sahne olarak çizme ve canlandırma gücü, insan bilgisinin sınırlarını aşmaktadır. Ayetteki sahne, gücü ve canlandırmasıyla, daha önceki ve sonraki nesillere iffet ve kendini yüceltme kavramını öğretmekte ve ayette geçen ifadesi ile “Rabbim beni çok iyi konuma sahip kıldı” şeklinde ortaya çıkmaktadır

“Ve andolsun ki kadın onu arzuladı, eğer Rabbinin delilini görmeseydi, o (Yusuf as.) da onu arzulamıştı” ayetindeki takdim ve tehirde dolayı kadının onu kesinlikle arzuladığı, ancak Yusuf (as.) için “Rabbinin delilini görmemiş olsaydı, o da onu arzulayacak olduğu” belirtilmektedir. Böylece yüce Allah (cc.) onu korumuş ve geçici hayatın bataklığıyla temsil edilen ve insan doğası olan arzuların onu iffet ve sadakat anlayışına yüceltmıştır. Burada, her zaman ve mekana uygun mevcut bir tarihsel sahnede her seferinde bizi önceki olaylara taşıyan ve bizi etkili karakterlerin hikayesinin önüne koyan sanatsal bir durum vardır. Aynı şekilde Kur’ân’ın anlatı tasvirinde bir anlık görüntü aldığımız sanatsal bir yaratıcılık ve tüm toplumlara kibar bir ihtar barındıran kalıplar bulunmaktadır.

4. “İman edenlere gelince (bu sure) onların imanlarını artırır ve onlar sevinirler, kalplerinde hastalık olanların ise pisliklerine pislik katmıştır.”

Mezkur Kur’ân ayeti, hastalıkla ikiyüzlülüğü kısmî bir istiâre suretinde ifade etmiş ve vücut hastalıklarının felç ve güçsüzlük gibi zafiyetlerde ona benzerlik gösterdiğini, ikiyüzlülüğün de aynı şekilde kalpleri ve akılları bozduğunu ve böylece azgın kalp ve aklın gölgesinde onu çürüttüğünü belirtmiştir. Buradaki iğrençliğin artması (زيادة الرجس), şüphenin artması anlamına gelmektedir. Sanki onların bu şüpheleri, kendilerini ateş ve azaba götürecek olan küfür ve helake sürüklemektedir. Ancak Allah’tan gelen hakikatlere inananlara gelince, onların da imanları kendilerini kurtuluşa, bağışlamaya ve cenneti kazanmaya götürür.

5. “Yaptıkların bir hardal tanesi kadar olup da bir kayanın içinde veya gökyüzünde veya yer altında bile olsa, Allah onu meydana çıkarır.”

Bu tasvir edilen sahne, bizi yüce Allah’ın kudret ve azamet alemlerine götürmektedir ve aynı zamanda tanılama yoluyla bütünsel bir tablo önünde olmamız için, somut şeyleri duyuşal nesnelere tasvir ederek, yüce Allah’ın “Allah onu meydana çıkarır” deyiş ile çağrılmış ve gelmiş bir şahıs gibi tasvir edilerek bize Kur’ân belâgatının büyüsunü göstermektedir. Ayet-i Kerîme’deki “hardal tanesi kadar” ifadesi kısmi bir suret olarak verilen iyilik, günah ya da eylemlerden kinâye olduğunu yani benzetme tarafında kendisiyle tartılan şeyin hardal tanesi miktarı olduğunu, hafifliği ve küçüklüğünden dolayı hardal örneği verilmiştir. Yine şayet insanın rızık bir hardal tanesi ağırlığı kadar olsa da Allah’ın onu insana getirip ulaştıracağını dolayısıyla insanın rızık yüzünden Allah’a itaat etmekten ve emirlerini yapmaktan geri kalmaması gerektiğine işaret edilmiştir.

6. “Rabbinin hükmüne sabret. Çünkü sen gözlerimizin önündesin.”

Hiz. Allah’ın (cc.) Peygamberi Nuh’a (as.) güven verici bu hitabında, durumunu değiştireceğine ve sıkıntısını gidereceğine dair bir öngörü ve Hiz. Allah’ın (cc.) risalet ve daveti ile alakalı yüklediği vazifeye sabır etmesi gerektiği ifade edilmiştir. “Gözlerimizin önündesin” ifadesi ile Hiz. Allah (cc.) onu kudretiyle çepeçevre sarmış ve kaplamış ve böylece onu güvenli hale getirerek koruyup kolladığını gösteren kısmî mecâzi bir tablo aktarmıştır. Diğer taraftan âyetin mütekellim maa’l-gayr formatında getirilmesinde korumadaki mübâlağa ve konumunun yüceliği ifade edilmiş olmaktadır. Böylece Allah’ın peygamberi olan Nuh’un (as.) halinin, ona ihtimam gösteren ve kudretiyle onu koruyan Hiz. Allah’ın (cc.) gözetiminde olduğu anlaşılmalıdır.

7. “(Ahiret için) azık toplayın. Kuşkusuz, azığın en hayırlısı takva (Allah’a karşı gelmekten sakınma)’dır.”

Yüce Allah (cc.), hac sırasında kullarına dünyada sefer azığı almalarını emrettiği gibi, onları ahiret azığına yani takvaya da yönlendirmiştir. Takva, sefer esnasında hacılar tarafından satın alınacak mallardan geri kalan bir eşya durumuna gelmiştir. Bu genel tabloyu somutlaştırma yoluyla düşündüğümüzde dindarlık, boyutları ve büyüklüğü olan bir şey olup diğer tüm mallardan daha iyi ve daha faydalı bir şey haline gelmiştir.

Sonuç

Tasvirin, açıklama, diyalog, hayal gücü vb. birçok özel araçlar kullanarak edebî eseri alıcının dünyasına farklı bir şekilde yansıttığı görülmüştür. Edebî tasvir terimi, kişiselleştirme ve somutlaştırma kaynaklıdır. Bunun geçmişte bir yandan anlamların duyusal olarak açıklanmasına, öte yandan istiâre, benzetme, kinâye ve mecâzla irtibatlandırılmasına bağlı olduğunu, böylelikle bu sözcük ve anlamların, sanatsal formları üretmek için birbirlerini tamamlamaktadırlar. Bu lafızlar, duyusal, vicdanî ve bilince dayalı ifadelerin yanı sıra belâgat araçlarının kullanıldığı bir konuşma haline gelmiştir. Çünkü bu konuşma dili sadece belâgat kısmını değil aynı zamanda Kur'ân ayetlerini analiz ederken ayetlerin cüzî ve küllî tablolara nasıl ayrıldığını gördüğümüz üzere duygu, hayal gücü, üslup ve dile kadar bir çok unsuru da içermektedir.

Kur'ân-ı Kerim'deki sanatsal ifadeler, sanatsal işlevlerine göre çeşitlilik göstermiş, kimi zaman kısmî, kimi zaman da küllî olarak ortaya konulmuş veya Kur'ân-ı Kerim'in îcâzını, nazmının belâgatını ve okuyucu ile dinleyici üzerindeki etkisini gösteren belâgat içerikli tabloları bize sunmak için her iki şekil (cüzî ve küllî) birlikte bulunmuştur. Üstelik Kur'ân-ı Kerim, ruhî, maddî, şer'î ve kıssalarla ilgili şeyleri, gelişmelere uygun şekillerde insan hayatına taşıdığından, onun hitabı her zaman ve her mekanda geçerli olmuştur.

Kur'ân-ı Kerim'in tesiri ve edebî tasvirindeki esrarından dolayı, Bûtî'nin de değindiği şekilde tasvirin gerçekliği ve Kur'ân'ın îcâzında iki temel faktör bulunmaktadır: Kelimeler sadece donuk fonetik harflerdir, bu yüzden o, hayal gücünün tasarladığı bir tabloyu anlamlı bir görüntüye dönüştürmek için gereken çeşitli boya ve renkleri meydana getiren bir fırça ucuna dönüşmüştür. Hatta zihin onu kavramadan önce göz onu algılar ki, bu da bizim mecâz, belâgat ve beyan diye isimlendirdiklerimizin yapamadığı bir şeydir.

Kur'ân'a ait anlamlar, okuyucunun hayal gücünden geçen ve duygularının dokunduğu ve neredeyse gözlerinin gördüğü canlı suretlerdir. Kur'ân'daki sözler, sadece anlamı gösteren harfler değil; aksine onlar, duygu ve renkli şekillerin aktığı bir kaynaktır. Bu, Kur'ân-ı Kerim'de bulunan tasvir gerçeği ve araçlarıyla bizi tanıştıran harika bir tanımdır.

Kaynakça

- Abdulhalim, Abdullah. "Sûretü'l kabih fi şî'ri Nizar Kabbânî enmüzece". *EkevAkademi Dergisi*, 78/ (2019), 1-20.
- Atik, Abdulaziz. *Fi'n-Nakdi'l-Edebî*. Beyrut: Nahza Yayınları, 1972.
- Belhuseyni, Nasira. *es-Sûretü'l-fenniyyetü fi'l-kıssati'l-Kur'ân*. Cezair: Tilimsan Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2006.
- Beşerî Musa, Salih. *es-Sûretüş'-şi'riyyetü fi'n-nakdi'l-'arabiyyi'l-hadis*. Beyrut: Lübnan Yayınları, 1981.
- Cabir, Ufur. *es-Sûretü'l-fenniyyetü fi't-türasi'n-nakdi ve'l-belâgî 'inde'l-'arap*. Beyrut: Arap Kültür Merkezi Yayınları, 1992.
- el-Basîr, Kamil Hasan. *Binâü's-sûreti'l-fenniyyeti fi'l-beyani'l-'arabî*. Irak: Mücemma Matbaası, 1987.
- el-Bûtî, Muhammet Said. *min Revâi' i'l-Kur'ân*. Lübnan: Risale Yayınları, 2003.

- el-Câhız, *el-Hayavan*. thk. Abdusselam Harun, Beyrut: Cıl Yayınevi, 1996.
- el-Cürcanî, Abdulkahir. *Delâilü'l-i'caz fi İlmi'l-Ma'ânî*. thk. Yasin Eyyübî, Beyrut:Asriyye Matbaası, 2003.
- el-Cühenî, Zey b. Muhammet b. Ganim. *es-Sûretü'l-fenniyyetü fi'l-mufaddaliyyat*. Suudi Arabistan: Medine-i Münevvere İslam Üniversitesi, 1425.
- el-Haşimî, Seyyit Ahmet. *Cevâhiru'l-Belâga*. thk. Muhammet et Tuncî, Lübnan: Maarif Yayınları, 2008.
- el-Kazvîni, Hatîb. *el-Îzah fi-ulûmi'l-belâgati*. Beyrut: İlim Yayınları, 2002.
- er-Ragıp, Abdusselam Ahmet. *es-Sûretü'l-fenniyyetü fi'l-kassati'l-Kur'âniyyeti*, Halep: Fussilet Yayınları, 2001.
- Gabn, Yahya Ahmet Ramazan. *es-Sûretü'l-fenniyyetü fi şî'ri'l-fütühati'l-İslamiyye fi 'ahdi'l hulefâi'r-raşidîn*. Gazze: Gazze Üniversitesi Yayınları, Yüksek Lisans Tezi, 2011.
- Gazâlî, Muhammed. *Fıkhu's-Sîre*. Dimeşk: Kalem Yayınları, 2006.
- Heyet, *el-Mu'cemü'l-Vasît*, Kahire: Çağrı Yayınları, 2011.
- İbn Manzûr, Muhammet b. Mükerrrem Ebu'l-Fazl. *Lisanü'l-'Arap*. Beyrut: Sadır Yayınları, 1414.
- İmad, Abdalbaki Ali. *Tegayyuru't-delalâti'l-lugaviyye li müfredâti'l-Kur'âni'l-Kerim*. Mardin: Mardin Artuklu Üniversitesi Yayınları, 2018.
- Kudum, Mahmut Muhammed. *Tahlilü'l-hutâbi'n-nebeviyyi li'l-mer'eti*. Künüzü'l Kutub, Seyyit. *et-Tasvîru'l-fennî fi'l-Kur'ân*. Kahire: Şuruk Yayınları, 2002.
- Lezher, Faris. *es-Sûretü'l-fenniyyetü fi şî'ri Osman Lusîf*. Cezair: Üniversitesi Yayınları, 2005.
- Muhammet Ali, Ziyap. *es-Sûretü'l-fenniyyetü fi-şî'ri'ş-şemmah*. Amman: Vatan Matbaası, 2003.
- Nusret, Abdurrahman. *es-Sûretü'l fenniyyetü fi'ş-şî'ri'l cahilî fi zav'i'n-nakdi'l-hadis*. Amman: Aksa Yayınları, 1982.
- Sâmerrâî, Fâzıl Salih. *Lemesâtün Beyaniyyetün*. Amman: Ammar Yayınları, 2003.
- Tul, Muhammet, *es-Sûretü'l-fenniyyetü fi'l-Kur'ân*, Cezair: Tilimsan Üniversitesi Doktora Tezi, 1995.
- Yakup, İmil-Hareket, Bisam Şeyhanî. *Kâmûsu'l-mustalahâti'l-lugaviyye ve'l-edebiyye*. Beyrut: İlim Yayınları, 1987.
- Yusuf, Ahmet. *Cemaliyyâtü'l-müfredâti'l-Kur'âniyye*. Dimeşk: Mektep Yayınları, 1999.